

Vegen voor Roemenië!

Een reisverslag

Bertus Ververs

Vegen voor Roemenië !

© 2001 Bertus Ververs

Wat ik doe zal de wereld niet veranderen, maar misschien dat iemand er anders door gaat kijken. En heel misschien verandert zijn manier van leven wel een heel klein beetje. Dat zou al prachtig zijn!

Zaterdag 20 oktober 2001

Het is nog donker. Om 6 uur is het verzamelen bij Herman den Dulk aan de Franciscushof. Rond kwart over zes is iedereen er. Herman den Dulk, Laurens den Dulk, Bert van Loo, Wim Goeree, Eline Goeree, Henk Klein, Dirk den Hertog en Bertus Ververs. Iedereen heeft zich aan de opdracht gehouden om de mee te nemen bagage te beperken tot één weekendtas. Behalve Dirk. Die neemt ook nog een gereedschapskist mee. Als alle bagage in de Peugeot-bus staat, rijden we om ongeveer 06.21 uur weg. De kilometerteller staat op 77.619 als we het parkeerterrein afrijden. Herman moet even aan de bus wennen als hij tussen de geparkeerde auto's door moet laveren, maar op de snelweg gaat het al een stuk beter. Beesd, Tiel, Nijmegen en om iets over half acht zijn we bij de Nederlands-Duitse grens. Atie den Dulk heeft al gebeld met de mededeling dat het mobieltje van Herman nog op de tafel ligt. Gelukkig zijn er meer die een mobiele telefoon bij zich hebben. Zodra we de grens hebben gepasseerd gaat de snelheid omhoog. Bij Geismühle komen we in de eerste file. Een bestelbusje en aanhangwagen afgeladen met groente en fruit zijn omgeslagen. De weg ligt vol met vitamines. Gelukkig zijn we er snel voorbij.

Ruim een half uurtje later houden we de eerste pauze. Koffie met appeltaart want Herman was gisteren jarig en dat moet nog even worden gevierd. Dirk neemt het stuur over en probeert direct de topsnelheid van de bus uit. Een kleine 40 kilometer hebben we last van mist maar dan is het opeens weer helder. Vlak voor Frankfurt is onze tweede stop. Hier gooien we ook de tank weer vol diesel. De man achter de kassa verschiet als hij Herman met al zijn munten aan ziet komen om af te rekenen. Maar het is geld en Herman betaalt alsof er niets aan de hand is. Laurens neemt het volgende stuk voor zijn rekening. De kilometers 'vliegen' onder de banden door. Kwart over één laten we Nürnberg achter ons. Het Duitse landschap schiet aan ons voorbij. 200 kilometer voor Passau houden we weer een korte beenstrekpauze. Bert probeert zijn vlieger. Helaas te weinig wind.

Kwart voor 4 -met een 906 op de kilometerteller- zijn we bij de Oostenrijkse grens. Vlak over de grens tanken we en koopt Herman een speciaal Autobahn-vignet dat 10 dagen geldig is. Natuurlijk komen ook nu weer de losse munten tevoorschijn. Alleen zijn het nu Oostenrijkse Shillings. Linz, Melk, St Pölten zijn stuk voor stuk prachtige plaatsen, maar we rijden er gewoon voorbij. Voor Wenen gaat de weg omhoog. Het begint al donker te worden. De bewolking komt naar beneden. Op de top -558 meter- rijden we dik in de mist. Het begint zelfs iets te regenen. Bert was inmiddels afgelost door Henk en de drukke rondweg van Wenen wordt gereden door Dirk. Iets over half 7 beginnen we aan het laatste stukje tot de Hongaarse grens. Plotseling doemen in de duisternis stilstaande vrachtauto's op. Ze staan op de vluchtstrook en vormen een lange rij van bijna 10 kilometer. Die moeten nog even wachten voordat ze de grens over mogen. Wij rijden voorzichtig langs de vrachtauto's naar de grens. De douane doet niet moeilijk en zonder problemen komen we in Hongarije. Over de grens wisselt Herman weer wat geld en koopt hij alvast een vignet voor het stukje snelweg tussen Győr en Boedapest. De eerste afslag pakken we om bij ons hotel in Lévé! te komen. Het hotel staat bijna op de grens. Met de kilometerteller op 1.259 parkeren we de bus voor het hotel. Het is dan over half acht.

Na het inchecken worden de kamers verdeeld en zetten we onze bagage op onze kamers. We gaan snel iets eten. De keuken is nog open en het opgediende eten smaakt heerlijk. Na het eten lopen we nog even naar buiten. Even de benen strekken naar een lange zit. Naast het hotel is een EXPO-terrein met een benzinepomp en een aantal kleine blokhutachtige huisjes. Er zijn er een paar open. Enorme lampen staan boven de stalletjes die voor de huisjes staan. Vooraan worden paprika's, uien, kool en andere groente in enorme glazen potten verkocht. Ook ontbreken de bekende prullaria voor toevallig passerende toeristen niet. Ook is er een soort kappelletje. Sommige blokhutten worden als kamer verhuurd door een moteleigenaar. Verderop op het terrein wordt echter hele andere waar aangeboden. Schaarsgeklede dames komen naar buiten als ze ons aan zien komen. Ze zijn wel te koop, maar zijn niet om mee naar huis te nemen. Wij waarschuwen in het voorbij lopen nog wel dat ze beter maar iets warmes aan kunnen trekken, want met deze temperatuur heb je zo een verkoudheid opgelopen. Half elf maakt niemand bewust meer mee. Iedereen is in diepe rust.

Zondag 21 oktober 2001

Om half acht zit iedereen aan het ontbijt. Brood met jam, honing, salami en ham met een enorme bak thee of een heel klein kopje koffie.

Om ongeveer 08.15 uur rijden we weg. Herman weet een kortere weg die langer duurt om op de snelweg te komen. Bijna rijden we zelfs terug naar Wenen, maar ook nu komt het gelukkig weer allemaal goed. Op de velden zijn hele volksstammen bezig maïskolven te plukken. Als we bij het tolpoortje komen blijkt Herman gisteren het verkeerde vignet te hebben gekocht. We zijn een bus en geen personenauto. We moeten een nieuwe vignet kopen. Maar weer snel verder. Langs de snelweg staan enorme reclameborden. Győr, Tatabanya doen we ook niet aan. Om 10 uur rijden we op de M0-rondweg van Boedapest. Ze staan op diverse plaatsen op snelheid te controleren. Maar wij houden ons aan de 80 kilometer. Op de eerste grote parkeerplaats ten zuiden van Boedapest stoppen we voor een koffiepauze. Weer doet Bert een poging om zijn vlieger op te laten. Nu gaat het beter. Na een lange pauze komen we al snel weer een tolpoortje tegen. We moeten nu weer voor een andere stuk weg tol betalen. Het lijkt Frankrijk wel, alleen rijden er hier veel verschillende Trabanten rond die je op de Franse wegen niet ziet. De enorme agrarische bedrijven die we in het noordwesten langs de snelweg zagen liggen, maken plaats voor kleine boerderijen met kleine stukjes land. Ook de grote landbouwmachines verdwijnen. Hier zijn het paard en wagen. Het lijkt wel of we teruggaan in de tijd. Als we bij Kecskemét de snelweg af gaan, komen we op de uitlopers van de Hongaarse puzta met zijn karakteristieke waterputten. De snelheid loopt terug naar amper 80 kilometer per uur. Het wegdek wordt ook al steeds slechter. Voorbij Ócsod ontbreekt op een heel stuk zelfs de toplaag. Het is net een grote slalom. Kwart voor twee staan we in Gyula voor de grens met Roemenië. Alleen mogen we hier de grens niet over. We moeten terug naar het noorden.

De volgende grensovergang is Mehkerék. We zijn 1.688 kilometer van huis. Eerst de Hongaarse grens. De beste man begrijpt er niets van. Een busje met acht inzittenden. En de bus is van niemand. Henk zit achter het stuur en doet alsof hij er ook helemaal niks van snapt. Als alle papieren tevoorschijn zijn gehaald en nauwkeurig door de douanier zijn bestudeerd, mogen we het niemandsland in. Halverwege stoppen we en neemt Herman achter het stuur plaats. Het niemandsland bestaat uit ongeveer 400 meter grasland met bouwvallen, hekken, greppels en losliggend puin. Voor ons doemt het rood, geel, en blauw geschilderde gebouw op waar weer nors kijkende mannen achter kleine halfopen geschoven loketten in rechthoekige hokjes zitten. Er hangt een enorme Roemeense vlag voor het gebouw. Hier ondergaan we hetzelfde ritueel. Alsof die Hongaarse douanier het heeft doorgebeld. Zijn Roemeense collega begint ook te zeuren over de papieren van de auto. Als hij in alle paspoorten een stempel heeft gezet, komt hij naar buiten en probeert onze namen hardop voor te lezen. We krijgen allemaal persoonlijk ons paspoort overhandigd. Er wordt van alles tegen de douanier gezegd, maar hij doet net alsof hij gek is. Bij de volgende post komt een vrouwelijke douanebeambte vragen of we medicijnen bij ons hebben. Nadat wij allemaal nee hebben geschud, mogen wij eindelijk het land in.

Roemenië (zie bijlage 1). De hele operatie om de grens te passeren heeft ongeveer een halfuur gekost. Ons eerste doel is Chifeneau Cril. We krijgen al direct een idee van de Roemeense wegen. Hobbelig en vol met gaten. Om kwart voor vijf komen we bij het huis waar Eline de komende vijf dagen verblijft. Het ligt aan een onverharde weg met huizen die hun regenwater uit de dakgoten met behulp van lange pijpen midden op straat lozen. We worden gastvrij onthaald met sterke koffie. Het wordt geschonken in de tuin naast het huis. Achter het huis ligt een groentetuin. Opa zit op zijn stoel rustig voor zijn schuurtje. Men had er zelfs op gerekend dat we zouden blijven eten, maar gezien de afstand die er nog moet worden gereden slaan we dit af.

We gaan door via Arad verder Roemenië in. De wegen zijn redelijk dus kunnen we meer kilometers per uur maken dan we dachten. Voorbij Arad krijgen we politiecontrole. Lachend

laat hij ons even later doorrijden. Het begint inmiddels te schemeren. Opeens zien we voor ons een Engels georiënteerde loslopende koe aankomen. We kunnen haar maar net ontwijken. Plotseling rijden we in de bergen. Het daglicht hebben ze ingewisseld voor de donkere nacht. Onverlichte karren, auto's, fietsers, voetgangers en obstakels komen we tegen en zorgen ervoor dat het niet echt opschiet. Deva is de volgende grote plaats die we aandoen. We parkeren de bus bij het station. Herman en Wim gaan op zoek naar een geldautomaat om aan Roemeens geld te komen. Het is er een drukte van jewelste voor het station. Hoofdzakelijk jongelui. Maar zodra de politie verschijnt is het opeens erg stil. Je ziet ze alle kanten uitschieten. Een Roemeen probeert bij ons in de bus te komen. Als wij hem wegsturen, stapt hij in een andere bus die even later weggrijdt. Na ruim een half uur komen Herman en Wim terug. Ze hebben ergens LEI 500.000 uit een automaat kunnen trekken. De helft gebruiken we om te tanken en voor de andere helft gaan we eten bij McDonalds naast het benzinestation. Als we allemaal ons menu op hebben, gaan we snel weer verder. Van de omgeving zien we niets. Het is werkelijk stikdonker.

Om 21.35 uur rijden we Aiud binnen. Aiud ligt op 2.038 kilometer rijden van Vianen. De nachtportier opent voor ons de poort. We parkeren de bus op de grote binnenplaats voor het gastenverblijf van het Bethlen Gábor College. In het gastenverblijf staan zeven bedden. De verdeling is snel gemaakt. Dirk ontdekt vlak bij ons verblijf een nest met jonge hondjes. Nadat we nog even door de school hebben gelopen, kruipt iedereen moe tussen de witte lakens.

Maandag 22 oktober 2001

Om 7 uur worden we wakker. Iedereen heeft prima geslapen. Als we allemaal van het koude water uit de douche hebben genoten, gaan we ontbijten. Door de regen lopen we naar een kleine ruimte naast de keuken. Het is een eenvoudig ontbijt, bestaande uit brood met feta-achtige kaas en dikke plakken worst. Tijdens het ontbijt komt Jaños Simon binnen. Hij is de directeur van de school. Het is een klein mannetje die op zijn flinke neus een enorme bril draagt. De bril verdwijnt en verschijnt met grote regelmaat. Ook heeft hij last van een klein zenuwtrekje dat nog meer de aandacht op zijn neus vestigt. Na het eten neemt hij ons mee de school in. Uitgebreid laat hij ons de laatste verbouwingen zien. Ook krijgen we verschillende lokalen te zien waar les wordt gegeven. Zodra wij met z'n allen binnenkomen, schieten de leerlingen uit hun banken omhoog en gaan keurig naast de banken staan. In sommige lokalen is het zo koud dat de leerkracht en de leerlingen met hun jas aan zitten. Boeken zijn er niet al te veel. Alle lesstof staat op het bord en wordt in schriften overgeschreven. Wim haalt met zijn kennis van het Roemeens bij een les zelfs nog een fout uit een tekst die op het bord staat. De school heeft ruim 1.000 leerlingen. De meeste komen uit Aiud of uit de omgeving. Voor ongeveer 200 meisjes en 100 jongens is de afstand tussen huis en school te groot. Zij verblijven in het internaat. De slaapzalen zijn op de tweede en derde verdieping. Jongens en meisjes strikt gescheiden. Het zijn kleine mufte zaaltjes waar 18 bedden staan. Vroeger waren het stapelbedden, maar dat is verleden tijd. De bedden zijn keurig opgemaakt. Op elk bed ligt wel een knuffel. Buiten de bedden staat er ook nog een enorme tegelkachel op elke slaapzaal. Tevens hangt er op elke zaal de nodige was te drogen. Buiten de zalen staat er op de gang voor elke leerling een gammel kastje. Elke kast is afgesloten met een hangslot. Hierin bewaren de leerlingen hun persoonlijke spullen. Voor de open ramen van de gangen hangt ook wasgoed te drogen. Op de tweede en derde verdieping liggen de in de afgelopen jaren verbouwde was- en toiletruimtes. Echt een hele verbetering. Zelfs de zes jaar geleden aangelegde wasruimte ziet er nog goed uit. In de was- en toiletruimtes die nog moeten worden verbouwd, stroomt het water onafgebroken. De kranen dichtdraaien helpt niet echt. Het blijft stromen.

Dan worden we uitgenodigd in de directeurskamer voor een kopje koffie. Hier overhandigt Herman namens de Stichting Contacten Roemenië een envelop met geld voor een nieuwe verbouwing. De overdracht wordt bekrachtigd door het ondertekenen van een document. Ondertussen is ook de vrouwelijke adjunct-directeur van de school binnengekomen. De directeur en adjunct-directeur zijn zeer in hun nopjes met deze som geld. De adjunct-

directeur is ook lerares Frans. Zij steekt bijna de ene sigaret met de andere aan. Ze hoest ook navenant. Na de koffie krijgen we nog de ruim 100 jaar oude gymzaal en het schoolmuseum te zien.

Tussen de middag lunchen we in de ruimte waar we vanmorgen ook hebben ontbeten. We krijgen aardappelsoep, aardappelpuree, een vleessaus met nieren, hart en andere ondefinieerbare organen en enorme grote knakworsten. 'Appelmoes' appels krijgen we als toetje.

Na het eten splitsen we ons in groepjes op. Wim heeft een eigen afspraak. Bert en Dirk gaan met Levente, de verwarmingsmonteur van de school naar zijn huis. Herman, Laurens, Henk en Bertus krijgen voordat ze Aiud gaan bekijken, van Jaños een rondleiding in de enorme wijnkelders onder de school. Hier staan enorme vaten met een inhoud van duizenden liters. Natuurlijk moeten we proeven. Van elk jaar krijgen we een fles. Op tafel komt er een speciale kan te staan waar de wijn die je niet meer wilt in kan worden gegoten. In snel tempo zijn de nodige flessen leeg. Jaños en Henk weten er wel raad mee. Buiten de kelder worden de druiven vanuit een kar met de hand in een druivenpers geschept. Het druivensap wordt aan de ene kant via een slang naar de enorme vaten getransporteerd, terwijl aan de andere kant de uitgeperste pulp door de machine wordt 'uitgespuugd'. Hierna gaan we Aiud bekijken. Het regent nog steeds. Inmiddels is alles veranderd in een grote modderpoel. De kerken die we willen bekijken zijn vreemd genoeg dicht. Op de markt kopen Henk en Bertus voor weinig geld een paraplu. Vijf minuten later is het droog en blijft het droog. Op de markt liggen de kramen vol met uiteenlopende spullen. Veel kramen verkopen dezelfde spullen. Druk is het er in ieder geval niet. Onder een kraam ligt een man zijn roes uit te slapen. Ook bekijken we het station van Aiud. De mensen lopen over de rails alsof ze over het trottoir lopen. Als er met veel kabaal een trein aan komt stormen, gaan ze even in de berm staan. Maar zodra de trein voorbij is, gaan ze weer snel tussen de rails lopen. Terug bij de markt drinken we iets en eten we Roemeens gebak in een westers ogende gelegenheid. Op ons gemak lopen we terug naar de school. De wegen zijn gewoon slecht. Enorme gaten zorgen ervoor dat auto's kriskras door de straten rijden om maar zoveel mogelijk gaten te ontwijken. De auto's worden ook gebruikt om de meest vreemde dingen te vervoeren. Soms overtreft de omvang van de bagage op het dak die van de auto. Daar waar huizen staan zie je langs de straten overal enorme geelgeschilderde gasbuizen. Bij inritten en zijwegen verdwijnen ze even onder de grond om even later snel weer boven de grond te komen. Heel handig als tuinafscheiding. Als we terug op de school komen gaat Herman nog even in overleg met de schooldirecteur. Henk, Laurens en Bertus gaan nog maar een rondje maken. Zoveel mogelijk op straat lopen, om zoveel mogelijk indrukken op te doen. Het begint al donker te worden als ze terug zijn.

Om halfzeven gaan we in de ons bekende ruimte eten. Wim (door Jaños 'Wim Laden' genoemd) is er ook weer bij. De directie van de school is er ook; Jaños met zijn vrouw Edith (ook lerares op het Bethlen Gábor College) en de adjunct-directeur. Alleen Bert en Dirk zijn er niet. Zij eten bij Levente. Levente zorgt onder andere voor de verwarming van de school. Jaños is er niet echt blij mee dat ze bij hem thuis over de vloer komen. Gelukkig trekken Dirk en Bert zich hier niets van aan. We beginnen met pinda's en zoute pepsels. De zelfgestookte palinka in oude plastic limonadeflessen komt ook tevoorschijn. Palinka heeft een alcoholpercentage van boven de 55 %. Om dit te bewijzen doopt Jaños zijn vinger in het glas met sterke drank. Doet het licht uit en steekt zijn in de palinka gedoopte vinger aan. Rond zijn vinger komt een blauwe vlam. Na een paar tellen blaast hij de vlam uit en drinkt in een teug zijn glas 'vuurwater' leeg. Laurens en Henk willen het ook wel eens proberen. Het eten wordt opgediend. Enorme schalen met kippenpoten en lauwe patat. Het smaakt heerlijk. Behalve voor Henk. Hij eet geen schubben en geen veren. Gelukkig hebben ze voor hem pizza. Als toetje krijgen we zoete wafeltjes. De wijn wordt ook nu weer geserveerd uit gebruikte limonadeflessen. De gesprekken aan tafel worden gevoerd in het Duits, Engels, Frans en Nederlands. Rond half 10 komen Bert en Dirk ook weer terug. Zij krijgen ook nog kip en patat. Na het eten verhuizen we naar de kamer van de directeur om nog even flink door te drinken.

Na tien bezoeken we met een aantal nog het nachtleven van Aiud. Veel is het niet. In een donker lokaal waar de televisie een actiefilm vertoont met het geluid op maximaal, drinken we een Roemeens biertje. Volgens de man achter de bar moet het hier in het weekend stampvol zijn maar nu is er echt niemand. Henk en Laurens kunnen van het Roemeense nachtleven geen afscheid nemen en willen nog een andere gelegenheid bezoeken. De anderen besluiten terug naar de school te gaan. Om middernacht is iedereen weer in het gastenverblijf. Als het licht uit gaat is Henk de eerste die slaapt. En daar zijn de anderen niet blij mee. Henk ligt te ronken alsof hij alle bomen van de noordelijke Karpaten aan het omzagen is. Er wordt hem van alles naar het hoofd gesmeten. Kussens, dekens, bastognekoeken, schoenen, boeken. Niets helpt. Uiteindelijk valt toch iedereen in slaap.

Dinsdag 23 oktober 2001

Om half acht wordt iedereen wakker. Wat een nacht. Iedereen, behalve Henk, is toch wel een keer of wat wakker geworden van het gesnurk van Henk. Zodra hij wakker is krijgt hij een algemeen drankverbod, de nodige adviezen ter voorkoming van snurken en kan hij beginnen met het teruggeven van de spullen die hem de afgelopen nacht zijn toegeworpen. Het is weer wassen met koud water. Ach, je gebruikt gewoon de warmwaterkraan en dat geef je het gevoel dat het water toch iets warmer is dan het water dat uit de kraan met de blauwe stip komt. Met z'n allen ontbijten we weer naast de keuken. Het ontbijt bestaat vandaag uit brood, heel onsmakelijk uitzijnde jam die heerlijk smaakt, kaas die op worst lijkt en hardgekookte groengeworden eieren. Jaños komt ons weer halen voor koffie in de directiekamer.

Als we de koffie op hebben, rijden we in onze bus naar Cluj-Napoca. Halverwege rijden we door Turda. In deze plaats staat een enorme cementfabriek. En dat is overal duidelijk te zien. De stad is een groot grijs geheel. Bomen, huizen, straten, alles is bedekt met een grijze laag. Verderop zijn ze met een hele menigte bezig een sleuf langs de weg te graven. Mankracht is er in Roemenië voldoende en daar wordt flink gebruik van gemaakt. Van alle bomen die langs de weg staan is de onderste meter van de stam wit geschilderd. In de velden lopen mannen, vrouwen of kinderen koeien, schapen, geiten of ganzen te hoeden. Her en der staat er een koe aan een paal gebonden. Bijna alle huizen op het platteland hebben op hun erf rechthoekige korven met maïs staan. Om elf uur zijn we in Cluj.

Cluj-Napoca is een levendige stad, althans het centrum. De buitenwijken staan vol trieste systeembouwflats. Cluj is vooral de stad van de Hongaarse minderheid in Roemenië. Deze stad was het eerste bestuurscentrum van het door de Hongaren enkele eeuwen geleden geregeerde Transsylvanië. Het centrum hangt vol met Roemeense vlaggen. Het is een drukke stad vol met Dacia's, de Roemeense Renault, trolley- en op vrachtautolijkende bussen, trams en karren. Hier laten we Wim, Laurens en Bert achter. Zij hebben een afspraak op de universiteit. De rest gaat door naar Gilau. Herman heeft een afspraak met dominee Sandor Cziko. Als we er aankomen is hij er niet. Vanmiddag rond een uur of twee is hij weer terug.

We gaan door naar de camping van Herman Schutrups. Hier krijgen we van de klusjesman een rondleiding over de lege camping. Een heel raar idee. Een Nederlandse groene PTT-briefbus, Nederlandse bordjes, een Nederlandse windwijzer, Nederlandse wasmachine, droger en centrifuge, zelfs de verkeersdrempel voor het hoofdgebouw komt zo van het Nederlandse wegdek.

De volgende stop is Sávádisla. Een heel klein dorpje ongeveer 9 kilometer van de hoofdweg. Aan de rand van het dorp in een groot park ligt een heel oud verwaarloosd gebouw waarin een sanatorium voor TBC-patiënten is gevestigd. Onder de bomen zitten mannen en vrouwen op bankjes suf voor zich uit te staren. Vanuit Nederland zijn -bijna een halfjaar geleden- naar deze kliniek een droger en twee wasmachines toegestuurd. Dirk heeft het verzoek gehad om hier langs te gaan en te kijken of alles werkt. We melden ons bij de keuken. Gelukkig is er iemand die een klein beetje Frans spreekt. Zij is hier apotheker. We

worden naar de wasruimte gebracht. Eén machine blijkt te zijn aangesloten. Met de andere zijn ze druk bezig. Er zijn al enorme gaten in de muur gehakt en een deel van de vloer ligt open. Dirk heeft er het volste vertrouwen in dat het gaat lukken met die andere machines. We worden uitgenodigd iets te komen drinken op de kamer van de dokter. Voordat we naar de kamer op de eerste verdieping gaan krijgen we eerst een rondleiding door de keuken. Er wordt gekookt op enorme fornuizen die gestookt worden op olie. Als we op de kamer van de dokter komen wordt onmiddellijk de televisie aangezet. Het beeld is niet best of het moet een film over een sneeuwstorm zijn geweest. Met moeite kunnen we iets op het beeld ontdekken. Van ellende zetten ze hem maar weer uit. We mogen de behandelkamer van de dokter bekijken. Plotseling probeert een TBC-patiënt binnen te komen. Hij wordt direct de kamer uitgezet. De deur gaat op slot. In de kamer staat op een steekwagentje een enorme ijzeren zuurstoffles met slangen, een medicijnkast met ampullen, pillen en pleisters, een kast met instrumenten en dossiers en in het midden een stoel met een bureau. Op de grond liggen stroken zeil. Het is uitkijken geblazen dat je niet over het opgekrulde zeil struikelt. In deze kliniek werken twee doktoren, vijf assistenten en een apotheker voor ongeveer 130 TBC-patiënten. We krijgen oploskoffie in enorme koppen. Ook krijgt iedereen een grote kop vol cola. Als we weggaan krijgen we nog een fles palinka mee. Vlak voordat we het terrein afrijden zien we nog net dat twee patiënten op grote afstand van het hoofdgebouw stiekem lopen te roken.

Op de terugweg naar Gilau stoppen we nog even om foto's te maken van in de rivier wassende vrouwen. Bruggen zijn er niet al te veel en op bepaalde ondiepe plaatsen is het mogelijk om met paard en wagen de rivier over te steken. We proberen het maar niet met de bus. Even na 14.00 uur zijn we terug bij dominee Sandor Cziko die zegt dat de afspraak voor een week later was gemaakt en dat hij ons nog niet had verwacht. Herman gaat met hem in gesprek. Dirk, Henk en Bertus gaan het dorp verkennen en spreken af dat ze over een uur weer terug zijn. Erg veel is er niet te doen. In Gilau hebben ze nog geen KI-station. Achter in een klein tuintje heeft een enorm varken zijn pleziertje. De hele buurt kan en mag meegenieten. Het geluid dat die twee varkens produceren dat in de wijde omtrek is te horen. Ook is het een drukte van jewelste in die tuin. Ook de burens hangen over de schutting. In een winkel kopen we iets te eten. Omdat ze niet voldoende munten hebben krijgen we een zakje poedersuiker als wisselgeld terug. Al etend lopen we rond. Een uur is zo voorbij. Terug bij de dominee blijkt dat Herman een uitgebreide maaltijd heeft gehad. Da's lekker. Wij krijgen koffie en weer cola. Dan moeten we de kerk bezichtigen. De pasgeleden geplaatste kachels en de nieuwe lambrisering. Ook worden we meegenomen naar een kleuterschool. Hier is een oud toiletgebouw op het schoolplein. De kinderen moeten hier gebruik van maken. Ook als het winter is. Het is een echte oud-Hollandse poepdoos. Gewoon een plank met een gat erin. Toch ziet het er nog stukken schoner en netter uit dan de nog niet-gerenoveerde toiletten in Aiud. Henk probeert er direct eentje uit. Of het toilet voldoet aan de ANWB-norm, daar laat hij zich niet uit. Er is bij de dominee een verzoek gekomen om nieuwe toiletten te maken. Helaas de stichting heeft zijn handen al vol aan de school in Aiud en Herman wijst het verzoek af. Ook kijken we nog even bij de ouders van de interieurverzorgster van Herman die hier ook in de straat wonen. Zij hebben een soort garage annex autosloop in de tuin. Ze zijn onder andere druk met het lassen, verven en bekleden van auto's. Van verschillende kapotte auto's maken ze weer één rijdende auto. Het is net een grote autosloop in de tuin. Bertus krijgt een vooroorlogse lasbril en natuurlijk krijgen we allemaal weer iets te drinken. Deze keer worden er flessen wijn opengetrokken. Echte Roemeense wijn uit Duitsland. Na de wijn moeten we er toch weer vandoor. Bij de kerk nemen we afscheid van de dominee en rijden we terug naar Cluj.

In Cluj parkeren we de bus op het plein voor het standbeeld van de Hongaarse koning Matthias Corvinus. Geld in de parkeermeter en op zoek naar de anderen. Bert hebben we al snel gevonden. In een boekwinkel koopt Bertus al vast een paar boeken over de Roemeense beeldhouwer Brâncuși. Je weet nooit. Zoveel boekwinkels hebben ze niet in Roemenië. In verhouding tot heel veel dingen zijn de boeken niet echt goedkoop. De anderen komen we bij de St. Michaël kathedraal tegen. Als we de kathedraal in gaan blijkt er net een dienst aan de gang te zijn. Als we terug bij de bus komen zit er een parkeerbon tussen de ruitenwissers. Een boete van LEI 5.000 (omgerekend twee kwartjes of in euro's: EUR 0,23).

Betalen doen we hem niet, maar Wim gaat wel even een parkeerticket -die de hele avond geldig is- halen. We besluiten in Cluj iets te gaan eten. Marta, een oud-leerling van het Bethlen Gábor College in Aiud gaat met ons mee. We eten in restaurant Matei Corvin. Het eten is heerlijk.

Na het eten brengen we Marta met de bus naar haar huis. Ze huurt een kamertje op de derde verdieping van een echte Oostblokflat bij een oudere mevrouw. We moeten lopen. In geen enkele flat is een lift aanwezig en de verlichting in de trappenhuizen is bijna allemaal kapot. Jammer als je op de achtste verdieping woont. De flat bestaat uit een woonkamer, de kamer van Marta, een badkamer met toilet en een keuken met een voorraadmast. Ook heeft de flat een balkon, maar daar sta je niet met een veilig gevoel. Zeker niet met meer personen tegelijk. Omdat Marta de slaapkamer huurt, moet de hospita op de bank in de kamer slapen. De kamer van Marta staat bomvol. Een bed, een bureau, een kast van haarzelf en een kast van de hospita. Marta studeert Frans en theologie. Na een uurtje vertrekken we. Als we bij de auto komen, blijken ze hem helemaal vast te hebben gezet. Met de stuurmanskunst van Bert en de aanwijzingen van Dirk en Laurens lukt het om de bus eruit te krijgen. We rijden terug naar Aiud. Onderweg hebben we nog enig oponthoud door een geschaarde vrachtauto die dwars over de weg ligt. Ook raken we een kat die op de verkeerde tijd en op de verkeerde tijd de weg oversteekt. Rond middernacht zijn we in ons gastenverblijf en duiken snel ons bed in.

Woensdag 24 oktober 2001

We staan vandaag vroeg op. Om kwart voor acht zitten we al aan ons ontbijt. Wakker, want er was weer alleen maar koud water. We verlaten vandaag Aiud. Maar eerst nog koffie in de kamer van de directie. Er staat nu zelfs een schaal met koekjes op tafel. De onderwijsinspecteur is op bezoek. Jaños zegt hem dat hij maar even buiten moet wachten. Bert wacht tevergeefs op het schoolplein op zijn afspraak. Na de koffie nemen we afscheid van Jaños, z'n vrouw Edith en de adjunct-directeur. We zullen Janos' Duitse uitspraken met Hongaarse tongval (klemtoon op het eerste woord) 'Ich frage ...', 'Sehr interessant', 'Ich habe kein Geld' en 'Komme, ein Kaffee trinken' zeker de komende dagen missen. Op het schoolplein zwaaien ze ons uit. We rijden richting het zuiden.

Amper tien minuten na vertrek uit Aiud ziet Dirk in een weiland tegen een heuvel een veemarkt. Eerste stop. Wat een drukte. Koeien, varkens, biggen, kippen, paarden, geiten, eenden. Ze zijn allemaal te koop. De dieren worden op karren, in auto's, vrachtauto's of lopend aan- en afgevoerd. Hier kijken ze echt niet naar het welzijn van de dieren. Gemak dient de mens en als een varken in de kofferbak past, waarom zou je hem dan op de achterbank moeten vervoeren. Of het moeten er twee zijn. Dan kan het niet anders. Iedereen wil graag dat je hem of haar op de foto zet. Als we het allemaal hebben bekeken gaan we verder. Onderweg komen we langs fabrieken waarvan je je afvraagt hoe ze nog kunnen werken en wat daar wordt gemaakt.

In Hateg stoppen we om iets te eten te kopen en de benen te strekken. Op het elektriciteitskastje van een lantaarnpaal hebben ze met watervaste viltstift de dienstregeling van de bus geschreven. Het is een eenvoudige dienstregeling met twee vertrektijden. 's Morgens een bus heen en 's avonds een bus terug. In een kleine supermarkt kopen we belegde broodjes. Het beleg bestaat uit worst met een heerlijke mosterd. Iedereen is ook op zoek naar een toilet. Bertus en Dirk vinden er eentje in het park. We moeten nog LEI 2.000 betalen ook. Zodra we binnen zijn, heeft Dirk het wel gezien. Dit is gewoon te smerig. Hij hoeft niet meer zo nodig. Later komen we Henk tegen. Hij wordt achtervolgd door een zigeunervrouw die geld van hem wil. Ook heeft hij een invalide jongen in een rolstoel gevonden die gewoon op een parkeerplaats tussen de auto's was achtergelaten. Toen wij er later langs kwamen stond hij er nog. De winkels hebben niet veel. De meeste waar die ze verkopen hebben ze buiten uitgesteld. Bij de begrafenisondernemer staan de doodskisten buiten op de stoep. Na een uurtje te hebben rondgewandeld gaan we verder. De Karpaten over. Slingerwegen. Haarspeldbochten. Mist. Regen. Het schiet niet hard op.

Het is 16° C en bijna 15.00 uur als we in Tirgu Jiu aankomen. Het is bijna droog. We parkeren de auto bij Hotel Gorj. Een klein mannetje in een veel te groot pak doet net alsof hij bij het hotel hoort, wijst ons een parkeerplaats en wil wel op de auto passen. Een jongedame –gekleed in een keurig mantelpakje- komt het hotel uitgerend. Ze zegt dat we hem geen geld moeten geven. Ze stuurt de man weg. Boos druipt de man af. Herman en Wim gaan op zoek naar een bureau waar ze de komende overnachting kunnen regelen. De rest blijft bij de bus wachten. Voor entertainment wordt gezorgd. Vlak voor onze bus gebeurt er een onschuldig auto-ongeluk. Twee auto's knallen in een bocht op elkaar. Het gevolg is een echte Roemeense scheldpartij. Op een gegeven moment is eentje het echt zat. Hij stapt in en rijdt met hoge snelheid weg. De ander verbaasd achterlatend. Als Herman en Wim terug zijn, gaan we eerst in het park aan de overkant van de straat kijken. Hier staan twee kunstwerken van de beeldhouwer Brâncuși (zie bijlage 2). Allereerst de 'Poort van de Kus' en verderop de 'Kring der Zwijgenden'. Ze worden streng bewaakt door agenten en bewapende militairen. Het waarom is ons een raadsel, maar als we te dichtbij een kunstwerk komen reageren ze direct. Zeker als Bertus op een van de krukken uit de Kring der Zwijgenden gaat zitten. Dan gaan we op zoek naar het andere park waar de 90 meter hoge 'Oneindige Zuil' moet staan. Na wat zoeken vinden we de zuil. Ook hier wordt het kunstwerk weer zwaar bewaakt. Op 16 kilometer afstand van Tirgu Jiu staat in het plaatsje Hobita aan de voet van het Vulcan-gebergte het geboortehuis van Brâncuși. We zijn toch in de buurt. dus erop af. Bij de ingang van het dorp staat een houten miniatuur 'Oneindige Zuil'. Als we het dorp in rijden komt iedereen naar buiten om te kijken wie wij zijn. Veel huizen hebben het motief van de zuil verwerkt in hun tuinhekjes. Aan het begin van de straat met het geboortehuis staat in een klein parkje een wit standbeeld van de beeldhouwer. Als we bij het huisje komen is het helaas gesloten. Een enorme houten poort staat voor het huis. Het huisje is helemaal van hout met een waranda en staat midden in de tuin. Laurens sloopt nog even een landbouwwerktuig van de muur. Voorzichtig hangen we het maar terug. Aan het eind van de straat ontdekken we grove schetsen van kunstwerken van Brâncuși. Enorme uitgehakte schetsen. Het zijn er wel een stuk of vijftien. Ze staan verspreid tussen de bomen en op een open stuk. Prachtige stukken. Juweeltjes voor menig museum.

Als het donker begint te worden rijden we terug naar Tirgu Ju. En dan door naar Horezu. Horezu hebben we zo gevonden, maar met moeite kunnen we in het donker het adres vinden waar we overnachten. Het is een groot huis aan de buitenkant van het dorp. Met een hek eromheen. Als we ons hebben gemeld, gaan we eerst op zoek naar een gelegenheid om iets te eten. Dat wordt toch nog moeilijk. Ze hebben hier zelfs een restaurant waar je niet kan eten. Uiteindelijk vinden we iets. Het is een steriel lokaal waar de televisie met het geluidsvolume op maximaal staat. Blijkbaar heeft de man met de afstandsbediening geen vast programma om naar te kijken, want hij zapt aan één stuk door. Verder zitten er nog drie tieners met een grote fles bier voor hun neus. Een jongedame -gekleed in een ultrakort rokje- komt onze bestelling opnemen. We bestellen allemaal hetzelfde. Schnitzel met patat en bier. Als ons eten wordt geserveerd is het korte rokje ingewisseld voor een lange broek. De schijfjes tomaat en komkommer die we erbij krijgen smaken heerlijk. Herman vindt de schnitzel niks. 'Het is net gebakken spatader' zegt hij zuchtend en laat het voor wat het is. Henk heeft de glazen pui een stukje open geschoven en voert de zwerfhond de restanten van Hermans bord. Als alle borden leeg zijn, gaan we weer naar ons slaapadres. Het zijn allemaal tweepersoonskamers. Wim slaapt beneden alleen op een kamer. Bert slaapt op de grond bij Dirk op de kamer omdat het bed gewoon te smal is voor twee personen. Herman slaapt bij Laurens op de kamer. Henk en Bertus hebben ook een eigen kamer en slapen in een groot tweepersoonsbed.

Donderdag, 25 oktober 2001

Om half negen zitten we aan het ontbijt. We hebben allemaal genoten van de warme douche. Henk heeft niets gemerkt van de kat die bij hem op bed was gekropen. Het ontbijt bestaat vandaag uit brood, eieren, worst, kaas en spek. Met warme melk, koffie en thee.

Als alle bagage in de bus ligt, kijken we nog even bij het oude kerkje aan het eind van de straat. De pottenbakker even verderop is nog dicht.

Dan rijden we door naar het witte klooster van Horezu. Het ligt net buiten het dorp. Dit klooster is gebouwd in opdracht van prins Brancoveanu tussen 1691 en 1698 gebouwd. Het wordt bewoond door nonnen. Er mag niet worden gefotografeerd. Overal hangen bordjes. Alle deuren in het klooster zijn rijkelijk versierd met houtsnijwerk. Ook de refter heeft een prachtige deur. Negen jonge kunstenaars zijn in de kloosterkerk het schilderwerk aan het restaureren. Een heel precies en nauwkeurig werk. Gezeten onder felle lampen werken ze met aquarelverf van Talens de oude fresco's bij. De restauratie wordt gesponsord door de ING-Bank in Nederland. Bertus schildert de kleuren die ze gebruiken in zijn eigen notitieboekje. Op het secretariaat van het klooster zetten ze er een stempel van het klooster bij. In het winkeltje kopen we kaarten van het klooster en Maria-bidprentjes. Ook bekijken we de begraafplaats Dit ligt buiten de muren van het klooster. Op het kerkhof staat een kleine kapel. Kwart over elf rijden we richting Rimnicu Vilcea. Hier parkeren we de bus voor een klein kerkje. We eten iets bij McDonalds. Als we zitten te eten komen er direct bedelende zigeuners binnen. Maar zodra ze de eigenaar zien aankomen verdwijnen ze naar buiten. We geven ze snel nog de suikerzakjes en een blikje 3-ES-limonade uit Nederland. Dan de straat op om het centrum te bekijken. Er is hier een groot warenhuis en zelfs een galerie. Als op de afgesproken tijd nog niet iedereen aanwezig is bij de bus, gaan Bert en Bertus nog even het kerkje in. Dit kerkje heeft dezelfde muurschilderingen als het klooster in Horezu. Het lijken wel figuren uit de schilderijen van Jeroen Bosch. De hele binnenkant van de kerk is beschilderd. Prachtig. En als ze het licht ook nog voor ons aan doen, wordt het nog mooier. Buiten het kerkje branden we allebei in een speciale nis voor de levenden en de doden een kaars. Veel mensen die langs het kerkje lopen slaan een kruisje. Inmiddels is iedereen er weer. Langs de rivier rijden we door de Karpaten terug naar het noorden. Het plan was om via bergpassen te rijden, maar die waren al gesloten. De weg die we nu rijden is één van de twee doorgaande wegen door het gebergte. Elke parkeerplaats onderweg heeft zijn eigen zwerfhonden die onmiddellijk tevoorschijn komen zodra er een auto stopt. In de rivier zijn ze druk bezig met het aanleggen van stuwdammen. Enorme betonnen gedochten midden in de natuur. Aan herfstkleuren is hier geen gebrek. De bomen tegen de heuvels vormen een groot schilderspalet met aardkleuren. Fantastische kleuren. Het moeten er meer dan 1.000 zijn.

Voor Sibiu rijden we richting Brasov. We hebben de bergen achter ons gelaten en rijden nu in een breed en vlak rivierdal. In vergelijking tot vanmorgen aan de andere kant van de Karpaten is het hier prachtig weer. De lucht is blauw en de zon schijnt. Bij Carta Sibiu bekijken we aan de str. Prundelui nr 311 de kleine camping van Manette en Tudor Dragoi. Herman in zijn functie als ANWB-campinginspecteur heeft afgesproken langs te komen en rapport op te maken voor plaatsing in de nieuw uit te komen ANWB-gids. Terwijl Herman en Henk (ook ANWB-campinginspecteur) de ruim 150 beoordelingspunten voor camping 'De oude wilg' doornemen, vermaken Bert, Dirk en Bertus zich aan de rivier. Stenen zoeken en onbekende nog bloeiende bloemen zien te vinden. Natuurlijk krijgen we ook hier koffie of thee. En deze keer geen palinka, maar zelfgemaakte kersenwijn. Zelf Bertus begint aan de drank te wennen. De familie Dragoi is net begonnen met het opzetten van een camping. Zij is Scheveningse en hij is een Roemeense kunstschilder die prachtige iconen schildert. Daarnaast maakt hij ook schilderijen van enorme bloemstukken. Ook is hij in de huiskamer begonnen met het schilderen van enorme naakten op de muur. We hebben al heel wat honden in Roemenië gezien maar hier hebben ze een echte Hollandse hond: een Golden Retriever. Voordat we weggaan bezoekt bijna iedereen nog even het toilet. Dat toilet geeft heel even een vreemd gevoel. Je zit op duizenden kilometers van Nederland op een toilet met uitzicht over het Roemeense platteland, terwijl Nederlandse tijdschriften, zoals de Libelle, Margriet en VT, in de vensterbank liggen. En dan hangt er aan de deur ook nog een Nederlandse verjaardagskalender van Janneke Brinkman.

Om half zeven rijden we door naar Simbata de Sus. De weg waar we overrijden ligt in een heel open landschap. Hier staat een tijdens het bewind van Ceausescu gebouwd klooster. Het enorme klooster hebben we in het donker snel genoeg gevonden. Alleen de ingang niet.

Dat kost nog enige moeite. Als we hem hebben gevonden gaan Wim en Herman vragen of we in het klooster kunnen overnachten. De rest blijft achter in de bus. Plotseling gaat het rechterportier open en stap er een in het zwart geklede monnik in. Laurens die achter het stuur zit, schrikt zich te pletter. Nadat Herman en Wim ook zijn ingestapt wijst de monnik Laurens de weg naar ons verblijf. Het is een deel van een grote boerderij die bij het klooster hoort. Een klein vrouwtje Piggelmee doet de deuren open en wijst ons onze kamers. Wim ligt bij Bert en Dirk, Laurens bij Herman en Bertus ligt bij Henk in het tweepersoonsbed. Met de monnik, die Atanasse heet, lopen we terug naar het klooster. Via enorme speakers is de dienst buiten en in het hele klooster ook te horen. In de prachtige refter mogen we plaatsnemen aan een lange tafel. We krijgen als eerste bijna koude soep met warm brood en groene pepers, gevolgd door een bord met spekbonen en een stuk vlees. Wijn of water in geëmailleerde mokken of plastic bekertjes krijgen we erbij te drinken. Net als overal staat ook hier een bakje met zout op tafel. Als de dienst is afgelopen komen ook alle monniken eten. De komst van de abt wordt aangekondigd door een luid gerinkel van belletjes. De monniken eten in een razend tempo. Terwijl wij nog aan tafel nagenieten van het eten en de ambiance, vertrekken de monniken weer naar buiten. Even later loopt er buiten al weer een monnik rond die met een hamer keihard op een plank slaat. De oproep om deel te nemen aan de volgende dienst. Bert en Dirk kijken na het eten even bij de dienst. Daar krijgen ze te horen dat we morgenochtend worden uitgenodigd om een dienst bij te wonen. De rest loopt terug naar de kamers. Het is helder en begint al behoorlijk koud te worden. Als we onze kamers binnen komen branden de tegelkachels. Het is lekker warm. Naast de kachels staan dozen met een voorraadje houtblokken. We stoken bijna alles op. Ook de blokken die buiten voor de deur liggen. Om 23.00 uur zoekt iedereen zijn bed op.

Vrijdag, 26 oktober 2001

07.00 loopt de wekker af. De kachel is uit. Rond een uur of drie heeft Laurens nog wel hout op het vuur gegooid, maar dat was niet voldoende. De kachel is helaas uitgegaan. Buiten vriest het dat het kraakt. Het wasgoed hangt stijf aan de lijn. En wij hebben geen warm water. Wim, Bert en Dirk wel. Buiten staat een kist met zes jonge poesjes. Die moeten het afgelopen nacht ook behoorlijk koud hebben gehad. We bekijken de boerderij en als iedereen klaar is lopen we door de vrieskou naar de refter in het klooster. Op de toppen van de bergen achter het klooster ligt al sneeuw. Om half negen gaan we aan tafel. Bij daglicht is het in de refter nog mooier. We krijgen brood met warme melk. Schalen met verschillende soorten worst, kaas, paprika en tomaat. Terwijl we zitten te eten komt de monnik met de plank en de hamer weer langs. Na het ontbijt wonen we een deel van de dienst bij. Bij de ingang van de kerk hangt een bord dat het gebruik van mobiele telefoons in de kerk is verboden. Er zijn weinig monniken in de kerk. Als we ons verblijf hebben betaald gaan we terug naar de bus om onze bagage in te laden. Het vriest nog steeds.

We laten het 20 jaar oude klooster achter ons en rijden van Simbata de Sus naar Simbata de Jos. Wim vertelt ons dat 'Sus' boven betekent en 'Jos' onder. Hier stoppen we bij stoeterij Hergelici Simbata de Jos. Hier worden de beroemde Lippizaner paarden gefokt voor de Spaanse rijkschool. Er is niemand te zien die ons iets kan vertellen, dus lopen we gewoon de stallen in. Rijen boxen met paarden. Alle stallen zijn keurig schoongemaakt. Buiten ligt er een dik bladerenpak onder de bomen. Binnen drie dagen zijn hier de bomen kaal. Om ongeveer 11.30 uur komen we vlak voor Sibiu in de file te staan. Zonde van de tijd. Ze zijn druk met het wegdek te vernieuwen. We moeten dwars door het centrum. Het is er een chaos. Luchtvervuiling vinden ze hier ook nog niet erg. Als we Sibiu door zijn, rijden we verder naar het noorden. We komen langs Copsa Mica. Vroeger was dit een bekend fruit en wijnbouwgebied. Hier werd in 1960 door de Engelsen een fabriek in gebruik genomen die roet produceerde voor de kunststofindustrie. Binnen een straal van 10 kilometer rond het complex komt alleen nog maar de kleur zwart voor. De bomen, huizen en velden zijn bedekt met een zwarte laag. De fabriek is inmiddels gesloten. Als gevolg van 30 jaar verontreiniging is de bodem tot op drie meter vervuild. De rivier de Kokel die door het dorp stroomt is biologisch dood. We proberen in de buurt van de donkerzwarte fabriek te komen. Het laatste stuk lopen we over een braakliggend terrein. De grond is pikzwart.

Gelukkig groeit er her en der al weer fris groen gras We komen niet verder dan de spoorlijn. Langs de rails lopen we naar het station. Uit de kranen in de toiletten komt zelfs zwart water. Later lezen we dat de zuigelingensterfte veel hoger is dan in andere delen van Roemenië en dat longziekten en kanker tot de orde van de dag behoren. We blijven er maar niet te lang. Gelukkig is de natuur niet snel klein te krijgen. Her en der is al duidelijk zichtbaar dat het zwarte roet aan het verdwijnen is. Ook worden er al huizen en openbare gebouwen schoon gemaakt.

In Medias gaan Herman en Laurens iets te eten kopen. Bert en Bertus kopen een zak kaasappelflappen. Als ze terug bij de bus komen staan er al weer zigeuners te bedelen. Op een gegeven moment worden ze wel heel brutaal. Ze openen de raampjes en beginnen zelfs met de Napolitaanse maffia te dreigen. Wij beginnen te lachen, geven ze een flap en sturen ze weg. Als Herman en Laurens terug komen met brood, kaas en worst gaan we verder. Tijdens het rijden eten we in de bus. Rond drie uur zijn we in Ludus. Hier woont de vriendin van een vriend van Laurens. Namens die vriend moet Laurens een brief en geld brengen. Na stuk een onverharde weg komen we bij het huis. In eerste instantie lijkt het erop dat er niemand thuis is. Plotseling gaat de deur open. Het blijkt de vriendin te zijn die boven druk aan het studeren was en ons in eerste instantie niet had gehoord. Natuurlijk moeten we weer thee of koffie drinken. Drie kwartier later zijn we weer onderweg. We rijden via Tirgu Mures naar Reghin.

Reghin is de zustergemeente van Vianen. We rijden direct door naar Lydia. Zij is contactpersoon in Reghin. De koffie en thee staan al klaar als we aankomen. Als het tegen zessen loopt komt Kinga om de groep (behalve Bert en Bertus) op te halen en naar de ontmoetingsruimte te brengen waar alle jongelui aanwezig zijn die in augustus Vianen hebben bezocht. Bert en Bertus gaan niet mee, want zij bezoeken de buurman van Lydia. Die buurman is beeldhouwer. De beeldhouwer zelf is er helaas niet. Hij is aan het lesgeven op een of andere school. Maar twee van zijn medewerkers zijn druk bezig een groot bronzen beeld dat geplaatst wordt voor de kerk in Reghin in elkaar te zetten. Het beeld bestaat uit drie enorme violen. Er is van alles te zien in het atelier. Het staat vol met gereedschap, schetsen, beelden, boeken en mallen. Het schaalmodel van de drie enorme violen staat er ook. In een schuur liggen de houten originelen van het kunstwerk. Terug bij Lydia's huis spreken we nog even met de echtgenoot van Lydia. Hij maakt net als zoveel Roemenen zijn eigen wijn. Tevens laat hij ons zijn varken zien. Het beestje zit in een donker hok achter in de tuin. Ook zitten in een veel te klein hokje drie eenden. Een ding staat vast: die halen de zomer van 2002 niet.

Om 19.00 uur gaan de achterblijvers met Lydia met een oude Ford Escort naar een restaurant in het centrum van de stad. De veiligheidsgordels, het ventilatiesysteem en de sloten van de deuren doen het gewoon niet. De anderen komen ook net aan. Binnen is het warm en benauwd. Tafels worden verschoven en zo ontstaat er een lange tafel waar iedereen aan kan zitten. Ze zijn er allemaal. Het is een groep van 21 personen. Er wordt begonnen met koffie. Het eten bestaat uit schnitzel en aardappelpuree met kool. Natuurlijk ontbreekt de paprika niet. Het is een grote kakofonie van geluiden. Roemeens, Duits, Engels, Viaans, Frans, Nederlands, Hongaars. Alles gaat door elkaar. Het valt op dat ze allemaal een mobieltje hebben. Om half elf is het diner afgelopen. Onze groep wordt opgesplitst. Allemaal slapen we ergens anders. Dirk slaapt bij Otilia, Bert bij Kinga, Laurens en Henk slapen bij Sylvia, Bertus en Herman bij Lydia en Wim bij Oana. Behalve Bertus en Herman gaan de anderen nog stappen. Ze worden door een taxi-busje opgehaald waar geen stoelen c.q. banken in zitten. Zonder verlichting rijden ze weg. Het wordt laat. Erg laat. Er zijn erbij die rond 03.00 uur pas te bed gaan.

Zaterdag, 27 oktober 2001

Om 7 uur zitten we met z'n allen bij Lydia in de keuken. Alleen Wim ontbreekt. Als we hem bellen is hij net uit bed. We besluiten hem op te gaan halen. Als hij de flat uit komt, heeft

hij zijn stropdas al weer netjes om en neemt hij in het Roemeens afscheid van zijn gastvrouwen.

Om 8 uur rijden we Reghin uit. Herman is nog fit en rijdt het eerste stuk. Het heeft weer gevoren. In de bus is het stil. Opvallend stil. De man met de hamer heeft toegeslagen bij de nachtbrakers. Binnendoor rijden we naar Cluj Napoca. De gemiddelde snelheid is ongeveer 50 kilometer per uur. In de bergen krijgen we ook nog te maken met dichte mist. Na twee uur rijden we in Cluj. Bij de benzinepompen staan enorme rijen auto's. Gilau rijden we door en een paar kilometer verderop stoppen we even om souvenirs te kopen. Bert koopt op de valreep toch nog een Harry Potter's Nimbus2000 wedstrijdbezem. Het is een zelfbouwexemplaar. Henk koopt een Roemeens kleedje voor in de caravan en Bertus een blauwe spuitfles. Alle anderen hebben thuis al het nodige van dit soort prullaria uit Roemenië staan. Herman zamelt alle resterende Roemeense bankbiljetten in en zet het totaalbedrag bij een benzinepomp om in diesel. In Oradea hebben we afgesproken met Eline. Als we aan komen rijden staat ze al ruim twee uur op ons te wachten. Snel gaan we door. Het is nog iets meer dan 10 kilometer naar de grensplaats Bors. We proberen de tank nog even vlak voor de grens vol te gooien, maar we kunnen bij geen enkele pomp met een creditcard betalen. Wel staan er Roemenen die DM 1.000 willen wisselen. Het schijnt een Roemeense wisseltruc te zijn die Herman en zijn gevolg elk jaar tegenkomt. Zwaaiend rijden wij ze voorbij. Ook een paar houtsnijwerkverkopers laten we met hun handelswaar langs de kant van de weg staan.

Het is aan de Roemeense kant van de grens niet zo druk. En deze keer hebben we geen enkel probleem. We krijgen bij beide posten een stempel in het paspoort en mogen door. Binnen een halfuur zijn we in Hongarije. De tijd gaat weer een uur terug. Het is opeens weer 10 minuten over één. Dat scheelt in de planning. Op de parkeerplaats van een pompstation stoppen we om iets te eten, toiletteren en te vliegeren. Dirk en Bert rijden ons naar Boedapest. Vlak voor de Hongaarse hoofdstad krijgen we te maken met een omleiding die ons van de snelweg afvoert en nog even een stukje platteland laat zien. Op de rondweg staan ze weer op snelheid te controleren. Ze hechten waarschijnlijk erg aan die 80 kilometer. Het is 16.45 uur als we bij Boedapest de snelweg naar het westen oprijden. Het laatste stuk snelweg neemt Laurens voor zijn rekening. Tatabanya en Győr schieten voorbij en om 18.35 uur zijn we weer bij ons hotel in Lévél. We hebben weer dezelfde kamers. Als de tassen er staan, gaan we eten. We mogen vandaag in het niet-roken gedeelte zitten. Het eten smaakt weer heerlijk. We eten allemaal iets verschillends. Ook het toetje smaakt perfect. Nog even natafelen en rond 22.00 uur ligt iedereen met gestrekte oren.

Zondag, 28 oktober 2001

Om halfzeven staat iedereen op. We hebben een uurtje langer kunnen slapen, want afgelopen nacht is West Europa overgegaan van zomertijd op wintertijd. Een weekend met twee dagen van 25 uur. Dat hebben we nog nooit meegemaakt. Dirk en Bertus lopen nog even naar de struisvogels die naast het hotel staan. Om 07.15 uur zit iedereen aan tafel voor het ontbijt. Het is een kopie van vorige week zondag. Brood met jam, honing, salami en ham met een enorme bak thee of een heel klein kopje koffie. Iets voor achten rijden we weg. We zitten weer in de bus. Het regent. Henk zet ons bij Hegyeshalom over de grens tussen Hongarije en Oostenrijk. Het is er druk. Voor ons duwen drie Hongaren hun auto langs de douane. Zodra ze de grens over zijn, starten de ze auto en rijden weg. Deze keer zien we de rondweg van Wenen bij daglicht. Na een half uurtje passeren we Wenen. Bij St. Pölten koopt Herman spekbrood en houden we een korte stop. Wim neemt het stuur over en jaagt ons over de Oostenrijkse snelweg. Gelukkig wordt het droog.

Het is ruim kwart voor twaalf geweest als we Duitsland in rijden. Onderweg eet Dirk nog steeds bastognekoeken. Hij moet pakken vol hebben meegenomen. Passau, Regensburg, Nurnberg, Würzburg. Met grote tussenpozen zien we deze steden op de enorme borden boven de snelweg voorbij komen. We doden de tijd met slapen, lezen en puzzelen. Met een gemiddelde van boven de honderd kilometer kunnen we doorrijden. Het scheelt een heel

stuk dat er op zondag geen vrachtverkeer op de weg is. Om 16.30 uur zijn we in Frankfurt. Twee uur later in Keulen. Hier wordt het drukker. En dan is het ook al weer donker. Af en toe krijgen we een bui regen. Het schiet op. Nederland komt in zicht. Het is er ook al donker. Vlak voor de grens, in Hünxe, wil Herman de tank nog een keer vol diesel gooien. Het wil niet erg lukken, want alle pompen slaan op tilt. Plotseling wordt alles weer vrijgegeven. Gelukkig, want zo kan Herman weer het nodige muntgeld kwijt.

Kwart over acht rijden we de grens over. Arnhem, Ede, Driebergen. Hier stapt Laurens op de trein naar Amstelveen. In Nieuwegein worden Wim en Eline afgezet. Bert wil graag Vianen binnen rijden. Voordat ze naar de Franciscushof gaan zetten ze Bertus af op de Korenmolen. Om 21.22 uur staat de bus bij Herman voor de deur. Op de kilometer teller staat 82.706. We hebben in de afgelopen 8 dagen 5.187 kilometer gereden.

Bijlage 1 - Roemenië

Officiële naam	Romania
Staatsvorm	Republiek, parlementaire democratie
Volkslied	'Desteapt te, Române, din somnul cel de moarte' (Wordt wakker, Roemenen, uit jullie dodelijke slaap')
Oppervlakte	238.391 km ² (5,7 x Nederland)
Ligging	Europa, 44°26' N.B. - 26°06' O.L.
Landschap	0 m (zeeniveau) - 2 543 m (Moldoveanu)
Taal	Roemeens, minderheid Hongaars
Hoofdstad	Boekarest
Regeringszetel	Boekarest
Regionale indeling	Het land is ingedeeld in 41 districten (waaronder Groot-Boekarest), 260 steden en 2.688 gemeentes
Aantal inwoners	22,5 miljoen, waarvan 94 inwoners/km ² (Nederland: 468/km ²)
Bevolking	Roemenen, Hongaren, Duitsers, Oekraïners, Serven, Kroaten, Russen, Turken en Zigeuners
Bevolkingsdichtheid	94 personen per km ²
Bevolkingsspreiding	54 % van de bevolking woont in de steden
Levensverwachting (bij de geboorte)	mannen 66,28 jaar en vrouwen 74,13 jaar
Munteenheid	Lei
Inflatie	34 % (schatting voor 2001)
Groeisectoren	Medische en optische instrumenten, meubels, voertuigen, kleding
Infrastructuur	De totale lengte van het Roemeense wegennet is 72.816 km, waarvan maar een kwart goed begaanbaar is en niet meer dan 100 km snelweg is. Het Roemeense spoorwegennet is 11.365 km lang, waarvan maar een derde geëlektrificeerd. De Donau, waarop een groot gedeelte van het commerciële vrachtvervoer van Midden-Europa vervoerd wordt, loopt 1075 km lang door Roemenië. De verbinding van het achterland met de havens aan de Zwart Zee is sterk verbeterd dankzij het gereedkomen van de Donau-Zwarte Zeekanaal, waardoor 380 km van de Donau wordt afgesneden. Vooral voor de export heeft de zeevaart een enorme betekenis voor Roemenië. Roemenië heeft vier internationale luchthavens (Boekarest, Timisaora, Constanza en Suceava) en zestien vliegvelden waarvan gebruikt wordt gemaakt voor binnenlands transport.
Recente geschiedenis	Het moderne Roemenië ontstond in 1859 door samenvoeging van de vorstendommen Walachije en Moldavië, maar pas na een oorlog tegen het Osmaanse Rijk (1877) en het vredesverdrag van Berlijn (1878) werd Roemenië daadwerkelijk een onafhankelijke staat. Na afloop van de Eerste Wereldoorlog werd het grondgebied bovendien aanzienlijk uitgebreid en ontstond Groot-Roemenië. In 1866 besteeg Karel von Hohenzollern de troon van Roemenië en kreeg het land een grondwet. Het land was derhalve een constitutionele monarchie en had een parlement. Omdat voor uitoefening van het kiesrecht een

vermogenscriterium gold, bleef de politiek in Roemenië voorbehouden aan een kleine elite. Een belangrijke stap in het democratiseringsproces was de invoering van het algemeen mannenkiesrecht in 1918. Terzelfder tijd vonden grootscheepse landhervormingen plaats. Het klimaat van liberalisering en democratisering verhinderde echter niet dat koning Carol II - door gebruik te maken van binnenlandse en internationale stabiliteit - in 1938 een dictatuur kon vestigen. Het parlement en de politieke partijen werden afgeschaft. Ten tijde van de Tweede Wereldoorlog voerde het land aanvankelijk strijd tegen de geallieerden. Pas laat koos het de zijde van de geallieerden. De daarop volgende Sovjetbezetting van het land en de desinteresse van de geallieerden schiepen de voorwaarden voor een communistische machtsovername tussen 1944 en 1947. Vele andersdenkenden werden gevangengezet of onderdrukt, bedrijfsonteigeningen vonden plaats, de landbouw werd gecollectiviseerd en de politieke partijen werden buitenspel gezet. In 1965 werd Nicolae Ceaucescu eerste secretaris van de Roemeense Communistische Partij (PCR). Hij was het boegbeeld van een nationaal-communisme, tamelijk onafhankelijk van de Sovjet-Unie. Aanvankelijk streefde hij in de binnenlandse politiek naar een zekere mate van liberalisering, maar nadat hij zichzelf tot president had benoemd (1974) trok hij alle macht naar zich toe en voerde een neostalinistisch schrikbewind, dat Roemenië internationaal isoleerde. Een bloedige opstand in 1989 leidde tot de val van de clan rond Ceaucescu en de president zelf werd geëxecuteerd. In mei 1990 werden verkiezingen georganiseerd en op 21 november 1991 werd een nieuwe grondwet aangenomen. Deze garandeerde de mensenrechten, het privé-eigendom en de democratie. Achteraf beschouwd moeten de ontwikkelingen in Roemenië in de periode 1992-1996 geduid worden als een overgangperiode naar een nieuw politiek, economisch en maatschappelijk bestel.

Religie

Statistisch wordt 70% van de bevolking tot de Roemeens-orthodoxe Kerk gerekend. Kenmerkend voor het Roemeens-orthodoxe geloofsleven zijn de kleurrijke erediensten. Ze zijn gebaseerd op een conservatieve uitleg van de Grieks-katholieke riten. Toeristen kunnen de diensten die in de onwaarschijnlijk mooie orthodoxe kerken worden gehouden bijwonen. Decente kleding is vereist. Vraag altijd eerst toestemming voordat u in een kerk wilt gaan fotograferen of filmen.

Kunst

Tot de belangrijkste trekpleisters van Roemenië behoren de beroemde kloosterkerken van Moldavië. In de 15e eeuw is de traditie ontstaan om kerken van binnen en van buiten en van boven tot onder te decoreren met fresco's. Kunsthistorisch worden deze muurschilderingen op een lijn gesteld met de Italiaanse religieuze kunst uit de 16e en 17e eeuw. Prachtige voorbeelden zijn te zien rondom de noordelijke stad Suceava. Daar liggen de kloosters van Humor, Voronet, Moldovița en Sucevița.

Natuur

Roemenië's meest gelouwerde kunstenaar is zonder twijfel de in 1957 overleden beeldhouwer Constantin Brâncuși geweest. Zijn 90 meter hoge Coloana infinitului ('oneindige zuil') is wereldberoemd. Een overzicht van Brâncuși's belangrijkste werk is te zien in de twee stadsparken in Tirgu Jiu.

De Karpaten behoren tot de laatste maagdelijke bergstreken van Europa. Ze bestaan uit indrukwekkende beuken- en eikenwouden. Het westelijk deel van de Karpaten of Transsylvanische Alpen, kent een uitbundige alpine plantengroei. Hier komen allerlei bekende en minder bekende kruidenplanten voor als de teunis- en klokbloem en talloze soorten gentiaan.

De Karpaten vormen het woongebied van wolven en beren. Het Retezat-Godeanu massief is het territorium van de laatste zwarte gemzen van Europa. Ze leven in roedels en klimmen soms tot 2300 meter hoogte. Een van de meest karakteristieke vogelsoorten in Roemenië is de ooievaar. Hij staat te boek als geluksbrenger. Uniek is de kleine kolonie witte pelikanen in de Donaudelta. Roemenië telt twee grote nationale parken. Het Retezat Nationaal Park is gelegen in het mooiste deel van de Zuid-Karpaten. Het tweede beschermde natuurgebied wordt gevormd door de Donaudelta dat tot de grootste vogelreservaten van Europa wordt gerekend.

Bijlage 2 – Brâncuși

Na een opleiding als beeldhouwer in Roemenië kwam Constantin Brâncuși naar Parijs, dat toen het paradijs van de nieuwe kunst was.

Klei, het materiaal van de boetseerder is van zichzelf vormloos en kan eindeloos aangevuld worden. Het leidt tot aangroeiende vormen, en - zeer belangrijk - kan met grote snelheid gevormd worden en weer van vorm veranderen. Steen daarentegen komt altijd in een bepaalde vorm bij de beeldhouwer. De beeldhouwer die direct hakt beschouwt die vorm vaak als een nobele aanwezigheid. Hij stelt er een eer in de steen te respecteren en zijn ontwerp zo te maken, door zo weinig mogelijk materiaal weg te nemen, dat die aanwezigheid niet verzwakt. Boetseren is een proces van toevoegen, weghalen, duwen en draaien aan de klei, terwijl direct beeldhouwen een onomkeerbaar proces in maar één richting is, waarbij de massa altijd afneemt.

Op de academies werd (eind vorige eeuw) nog uitsluitend in klei gemodelleerd. Een vakman maakte van het kleimodel een gipsafgietsel dat door de bronsgieter in brons werd gegoten. Een kunstenaar hield zich met dit speciale vakmanschap niet bezig. Ver beneden zijn stand. Rodin, de grote god onder de beeldhouwers, vroeg Brâncuși hem te assisteren in zijn atelier in Meudon. Daar werkten vijftig man personeel om de beelden van Rodin in allerlei formaten, in marmer of in brons, uit te voeren. Rodin maakte een kleimodel, assistenten deden de rest. Het was een hele industrie. Na een paar weken bedankte Brâncuși voor de eer. 'Onder grote bomen groeit niets', was zijn commentaar.

De twee geliefden in Brâncuși's 'De kus' omhelzen elkaar. Ze vormen één vierkant blok, hoofd en lichamen ontmoeten elkaar in het midden. Hun armen die, waar het blok eindigt, een buiging maken, vormen de horizontale verbindingen van de twee rechte blokken die man en vrouw verbeelden. Mond en ogen gaan in elkaar over en vormen samen bijna één oog en één mond. In latere beelden met dit thema wordt dat nog pregnanter uitgewerkt. Brâncuși gebruikte zijn hele leven dit beeld, begin van de nieuwe beeldhouwkunst, als embleem op zijn visitekaartjes. Ook inhoudelijk had het voor hem betekenis. Eenheid, evenwicht tussen tegengelen en liefde voor het leven waren zijn Leitmotive. Wanneer je dit beeld met 'De kus' van Rodin vergelijkt die twintig jaar eerder werd gemaakt, zie en ervaar je het verschil. Rodin vertelt een verhaal van volmaakt mooie mensen. In vervoering geeft een vrouw zich over aan een man die een en al kracht uitstraalt. Toen en nu een cliché. Brâncuși breekt zowel formeel als inhoudelijk radicaal met dit beroemde voorbeeld.

Vergelijking Kus van Brâncuși en Kus van Rodin

Brâncuși's kus: klein, gedrongen, van kalksteen, tegenover het grote, spits toelopende, glanzende marmer van Rodin. Het ingewikkelde werk van Rodin is door technische assistenten van de oorspronkelijk geboetseerde versie omgezet in marmer. De figuren van Rodin zijn onmiddellijk te identificeren: een zeer mooie man en vrouw, prachtig van anatomie, vol beweging. Zij zijn weergegeven tijdens het proces van het omhelzen. De kus van Brâncuși wordt gepresenteerd in een eeuwig heden zonder begin of vervolg, zo stil als de steen waaruit het gehouwen is. Rodin's man is groter dan de vrouw - zijn hoofd hangt over het hare gebogen. Bij Brâncuși is er geen onderscheid. Rodin's realistisch uitgangspunt laat ruimte tussen de torso's en weet variatie te brengen in de vier armen en de vier benen. Rodin's geliefden zitten op een rots als basis die de delen van het werk bijeenhoudt. Bij Brâncuși zijn de geliefden even stabiel en solide als de rots, waaruit zij zijn gehouwen. Rodin creëert met de rots de illusie van een situatie, een fictieve ruimte, die overeenkomt met de illusie van werkelijkheid in zijn figuren. Brâncuși toont alleen de geliefden

De Kus, de eerste, van 1907 - 1908

Twee geliefden in strakke omhelzing. De borstkas van de man is een ongedifferentieerde massa; de borst van de vrouw is licht gewelfd. De geliefden staan oog in oog - gefixeerd in

een eindeloze aandacht voor elkaar terwijl hun lippen elkaar raken. Elk element in het compacte beeld is gericht op het thema man/vrouw. Het haar van de man is recht, van de vrouw gegolfd. Zijn haar heeft een scheiding en valt naar beneden, het hare niet en het valt naar achteren, de rug van de man is breder dan die van de vrouw, en zo meer. Deze verschillen zijn vormvariëaties in een symmetrisch ontwerp, maar benadrukken tegelijkertijd het seksuele onderscheid. Vorm en betekenis zijn hier even strak verbonden als de figuren zelf

Deze zijn niet alleen verbonden door de zichtbare horizontalen van armen die elkaar omcirkelen, maar evenzeer door de geheime horizontalen die impliciet aanwezig zijn in de blik van de ogen, de aanraking van de lippen, de druk van de borst: deze man en vrouw worden van binnen en van buiten verenigd. En ze zijn verenigd door de massa steen. Anatomische elementen zijn geëlimineerd. De neuzen zijn weg, oren zijn er niet; kinnen en halzen hoeven niet zichtbaar gemaakt te worden. Elleboog en pols zijn één. We weten precies genoeg: dat zij een man en een vrouw zijn. Er zijn wel kleine verschillen te zien aan verschillende zijden van het beeld: ogen meer ovaal, of meer rond, verschil in houding van armen, maar we worden niet uitgedaagd het beeld steeds van een andere zijde te benaderen op zoek naar nieuwe gezichtspunten, onverwachte effecten. De kus wordt onmiddellijk begrepen

Variaties op de kus

1908 heeft een ruwer oppervlak, is hoger dan de eerste. Aan een zijde zijn de ogen groot, samengevat in een ring. 1909 De kus van Montparnasse is veel hoger, de figuren ten voeten uit, de benen in elkaar verstrengeld. De onschuld van de eerste kus heeft plaatsgemaakt voor een beeld van heidense directheid: er is waarschijnlijk buiten de primitieve kunst geen weergave van de seksuele daad die zo onvermomd en tegelijkertijd zo discreet is. Al zijn de geliefden in deze kus getoond in een hartstochtelijke handeling, de intensiteit ervan is verzacht door een nieuwe strengheid van ontwerp en uitvoering. Voor en achterzijde zijn vrijwel identiek, de handen maken hetzelfde gebaar. Hoewel de haren een ruwe textuur vertonen heeft het beeld elders een glad bewerkt oppervlak dat de sporen van de hand van de kunstenaar -tekenen van proces en tijd - verwijdert.

Zo wordt de vorm onpersoonlijker, absoluut en tijdloos. Op 5 december 1910 pleegde een Russische medisch studente, Tania Rachevskaja, in Parijs zelfmoord wegens een ongelukkige liefdesaffaire met een jonge dokter. De dokter, een Roemeen en een vriend van Brâncuși, vroeg hem om een beeld voor het graf van dit meisje. Brâncuși stelde hem voor om uit te zoeken wat hij passend vond en hij koos deze Kus om op het graf te plaatsen. De kus als symbool van liefde en eenwording, leven, zien we terug in de Zuil van de kus. Brâncuși heeft een element geïsoleerd uit zijn relatief realistische beelden en er een abstract ontwerp van gemaakt dat een mysterieuze kracht heeft: Het hoofdmotief van de zuil bestaat uit de gestileerde ogen van de kus, in een cirkelvorm gebracht, waarbij de cirkel doorsneden wordt door een diepe groeve die zich voortzet in de zuil en een herhaling is van de groeve van de kus die ogen en lichamen van de geliefden onderscheidt.

Poort van de kus

Brâncuși kreeg in 1935 de opdracht om een monument in Tirgu Jiu in Roemenië te ontwerpen om degenen die in de Eerste Wereldoorlog gesneuveld waren te herdenken. Hij ontwierp drie beelden als een samenhangend geheel, verspreid over een oost /west as: 'tafel van stilte', 'eindeloze zuil' en in het midden 'poort van de kus'. Brâncuși heeft een model gemaakt (schaal 1:10). De meeste delen zijn gebeeldhouwd in kalksteen en daarna in delen in gips gegoten. De gipsdelen waren licht en konden makkelijk naar Roemenië worden getransporteerd en vergroot bij de uitvoering ter plekke. De globale vorm van de poort van de kus is die van een strakke triomfboog. Voor de architraaf ontwierp Brâncuși een doorlopend fries van geliefden - de kus ten voeten uit in zeer gestileerde vorm. De pijlers zijn gebaseerd op zijn zuil van de kus.

De korte, vierkante pijlers zijn krachtig, maar niet zwaar door de groeven en naar binnen buigende vlakken. De cirkels van de 'ogen' zijn meesterlijk geplaatst, vlak onder de delen

waar de meeste druk wordt uitgeoefend verlichten de 'ogen' de massa. Herhaling van motieven is hier geen gebrek aan verbeelding: de poort is bij de eerste aanblik helder en begrijpelijk en brengt zijn boodschap bezwerend en volhardend. Het thema van de 'Poort' is liefde en de gemeenschap, geschraagd door seksuele energie.

Toen Brâncuși aan een Amerikaanse beeldhouwster, die hem in 1938 bezoekt, vroeg wat zij zag in zijn model van de 'Poort', antwoordde zij: 'Ik zie de vormen van twee cellen die elkaar ontmoeten en het leven creëren. Het begin van het leven ...door de liefde. Heb ik gelijk?' 'Ja', zei Brâncuși, 'je hebt gelijk.'

Aforismen Brâncuși

Direct houwen is de ware weg naar sculptuur, maar ook de slechtst denkbare voor diegenen die die weg niet kunnen bewandelen. En uiteindelijk doet het er niet toe of men direct houwt of niet. Het gaat om het werk zelf.

Kunst vertegenwoordigt geen ideeën maar brengt ze voort - zodat een waar kunstwerk intuïtief tot stand komt, zonder van tevoren uitgedachte beweegredenen, omdat het zelf de beweegreden is en men daarvan vooraf geen rekenschap kan afleggen.

Geluk en liefde is de zoete geur van ons wezen. Ze treden slechts op in het rechtstreekse contact tussen twee mensen en duren slechts zo lang als dat contact zuiver en oprecht is.

Brâncuși's atelier

Uit: Pontus Hultus, Brâncuși, New York 1986

De beeldhouwer Carel Visser bezocht in 1954 met zijn vrouw het atelier in de Impasse Ronsin nummer 11 vlak bij het Gare Montparnasse.

'Wij ernaar toe. We klopten daar aan. Niks. Wachten, nog eens wachten en toen we net weg wilden gaan, hoorden we geslof. De deur ging tien centimeter open. 'Waar komen jullie vandaan?' 'Uit Nederland.' 'Oh, daar komt ook Sandberg 1) (1) toenmalige directeur Stedelijk Museum Amsterdam) vandaan. Kom over een uur maar terug. 'Toen die deur op een kiertje openstond had ik heel onbeschoft vlug langs hem heen naar binnen gekeken. Alle beelden stonden stil. Toen we terugkwamen, draaiden die beelden heel langzaam. Hij had intussen als die stekkers in het stopcontact gestoken. Ook die grote dingen draaiden. Brâncuși was een heel klein mannetje met een witte ruw linnen muts op, in een wat smoezelig wit pak. Hij was niet verwaarloosd. Meer een soort koning. Hij hield een stokje in zijn hand. Als wij niet genoeg aandacht aan een beeld besteedden, dan prikte hij je in je rug. Niemand zei een woord. En alles stond daar, die haan, de oneindige zuil, die zelfgemaakte banken en zitplaatsen. Het atelier stond helemaal vol en alles was perfect met elkaar in evenwicht. Blokken steen, losse dingen op een ijzeren ring die hij ergens scheef op een stuk marmer had gezet.

Uit: Ella Reitsma: De ingewikkelde eenvoud van Constantin Brâncuși. in: Vrij Nederland 13 mei 1995

Toen werden we verzocht op een bank te gaan zitten en haalde hij een ronde doos met Droste-flikken te voorschijn. Zwijgend. Die had hij ondertussen ook nog even gehaald. We zaten zo een kwartiertje in doodse stilte, aten van de flikken en keken. Kijken moet je het eigenlijk niet noemen. Je dronk die beelden, je zoog ze naar binnen. Hij had ook een soort grammofoon met zo'n grote kop en naald, waar je die dikke platen op kon draaien. Heel even zette hij zo'n plaat op en hoorde je het getjilp van vogels. Het was een ervaring en hijzelf was ook gespannen of je wel goed keek. Toen gaf hij een teken dat we konden gaan. Ik denk dat het alles bij elkaar een halfuur heeft geduurd, maar Greet zegt dat we er meer dan een uur zijn geweest. Dat atelier dat later bij Pompidou is nagebouwd, was flauwekul. Dat was veel kleiner. Ook al zegt Hultus (ex-directeur van Centre Pompidou) dat het precies hetzelfde was, onzin. Het oorspronkelijke atelier was ook veel hoger. Die oneindige zuilen, een stuk of tien, klein en groot, stonden gestapeld in de hoek. Wat mij toen een geweldige schok heeft gegeven, was dat hij een recent beeld op een oud beeld zette. Dat was een volstrekt moderne gedachte en een relativering van je werk.